

Я. О. ЧИРВА

викладач

Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна

СУТНІСТЬ МІЖЕТНІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ ЯК НАУКОВОГО ПОНЯТТЯ

У статті термін “толерантність” трактовано як терпимість, здатність особистості сприйняти та прийняти погляди, думки, норми поведінки іншої людини, відмінні від тих, яких дотримується вона сама. З’ясовано, що міжетнічна толерантність є різновидом толерантності та виявляється в міжетнічній комунікації людини. Зазначено, що цей феномен є предметом наукових пошуків у галузі філософії, психології, педагогіки тощо. На основі врахування різних поглядів науковців міжетнічну толерантність визначено як інтегративну особистісну якість, що передбачає вияв людиною шанобливого ставлення до етнічних, релігійних, культурних особливостей представників інших етнічних груп, здатності прийняти людей у їх етнокультурній інакшості на засадах гуманізму та загальнолюдських цінностей.

Ключові слова: міжетнічна толерантність, особистість, терпимість, поліетнічне суспільство.

Життя людини в сучасному суспільстві характеризується високою мобільністю та інтенсивністю міжетнічних контактів. У контексті цього М. Сичова цілком справедливо наголошує, що створення сприятливих умов для консолідації поліетнічного суспільства сьогодні є не лише “нагальною необхідністю в добу глобалізації, а й однією з головних функцій демократичної держави та стратегічною метою державної етнонаціональної політики” [11]. При цьому об’єктивним фактором і передумовою консолідації та інтеграції громадян у демократичній державі з поліетнічним складом населення є “міжетнічна злагода на засадах толерантності”, яка стає підґрунтям для здійснення міжетнічного діалогу й інтеграції в соціумі [11, с. 1]. У зв’язку з цим проблема формування міжетнічної толерантності особистості набуває сьогодні особливої актуальності та нового звучання.

Окремі аспекти проблеми формування міжетнічної толерантності особистості розкрито в процесі аналізу: специфіки виховання учнів і студентів у дусі толерантності (М. Андрєєв, І. Бех, Є. Бондаревська, С. Бондирева, О. Грива, Т. Варенко, Я. Довгополова, Ю. Тодорцева та ін.); шляхів формування етнічної самосвідомості людини як представника певної етнічної спільноти (С. Аруньюнов, М. Вебер, Н. Лебедева, М. Чебоксаров та ін.); методів і форм виховання міжетнічної толерантності як важливої риси особистості (В. Віниченко, З. Замалетдінова, Н. Платонова, І. Тишик та ін.). Незважаючи на вагомий внесок науковців у розгляд проблеми формування міжетнічної толерантності молоді, результати аналізу її теоретичної та практичної розробленості стали підставою для висновку про необхідність продовження наукового пошуку в окресленому напрямі.

Мета статті – розкрити сутність міжетнічної толерантності як педагогічного поняття.

Як свідчить аналіз наукової літератури, феномен толерантності є предметом дослідження для багатьох науковців. За висновками Ю. Годорцевої, толерантність є якістю особистості, що базується на її прагненні прийняти та зрозуміти погляди іншої людини без порушення впевненості у власних позиціях, здатністю до розумного компромісу на основі культурного з'ясування розбіжностей [13].

На думку Н. Кудзієвої, толерантність – це особлива форма вираження людьми свого ставлення до навколишнього світу в єдності всіх його проявів, яке є певною формою згоди, що ґрунтується на багатоплановому аналізі сутнісних зв'язків і залежності між об'єктами, процесами та явищами [7]. Т. Варенко визначає толерантність як готовність особистості сприймати та приймати інших людей з усіма їх характерними якостями та властивостями, взаємодіяти з ними на засадах взаємоповаги й злагоди [3].

На підставі вищевикладеного зроблено висновок про те, що толерантність розуміють як терпимість, здатність особистості сприйняти та прийняти погляди, думки, норми поведінки іншої людини, відмінні від тих, яких дотримується вона сама. У свою чергу, міжетнічна толерантність є різновидом толерантності та виявляється в міжетнічній комунікації людини.

Як свідчить аналіз наукової літератури, у тлумаченні поняття “міжетнічна толерантність” теж наявні певні відмінності. Зокрема, своє бачення сутності цього поняття пропонують фахівці в галузі філософії, соціології, державного управління, культурології тощо. Так, М. Сичова вважає, що в межах держави міжетнічна толерантність являє собою “інституціоналізований за допомогою державної етнонаціональної політики універсальний принцип демократичного державотворення в поліетнічному суспільстві, що базується на усвідомленій взаємоповазі між громадянами як членами різних етнічних спільнот і передбачає їхню рівноправну та солідарну участь у досягненні цілей такого демократичного державотворення” [11, с. 4].

Л. Аза, В. Євтух і В. Трощинський під вказаним поняттям розуміють терпиме ставлення представників однієї етнічної групи до представників іншої спільноти та до їх відмінних культурних традицій, готовність до позитивної взаємодії з носіями різноманітних етносів [1, с. 10]. За К. Клименко, міжетнічна толерантність – це феномен, що забезпечує можливість та ефективність здійснення соціальної комунікації як фундаментального механізму функціонування суспільства, засобу виробництва й відтворення його культури [6]. Е. Бімбаєва визначає зазначену толерантність як позитивне ставлення до міжетнічної взаємодії, готовність людини приймати соціокультурні відмінності інших етнічних груп у процесах міжособистісної взаємодії на основі позитивного образу іншої культури та збереження позитивного сприйняття культури свого народу [2].

У психологічній літературі (В. Крисько, Н. Мольденгауер та ін.), міжетнічну толерантність визначають як моральну якість людини, що пе-

редбачає єдність її етнотолерантної свідомості та поведінки й характеризує терпиме ставлення особистості до іншого роду поглядів, вдач, звичок, а також до інших людей, незалежно від їхньої етнічної, національної або культурної приналежності [8; 15].

У процесі дослідження також встановлено, що зазначений феномен перебуває в центрі уваги фахівців у сфері педагогіки. Зокрема, І. Тишик стверджує, що сформованість міжетнічної толерантності свідчить про визнання того, що люди від природи значною мірою відрізняються між собою за різними аспектами (зовнішнім виглядом, становищем, мовою, цінностями тощо) та мають право зберігати свою індивідуальність, а також про усвідомлення того, що погляди однієї людини не можуть бути нав'язані іншим людям [12, с. 4].

На думку В. Віниченко, міжетнічна толерантність є інтегративною якістю особистості людини, заснованою на позитивній етнічній ідентичності, що виявляється в шанобливому ставленні до представників іншого етносу, взаємодію з якими визначають принципи культури міжнаціонального спілкування. Ця якість виявляється в сукупності таких компонентів структури особистості: психологічній стійкості до етнічних розбіжностей; установці на діалог, співпрацю, доброзичливість до представників іншої раси; сприйнятті іншої національної історії, культури, інших цивілізаційних форм; високій культурі міжнаціонального спілкування; культивуванні таких цінностей, як: освіченість, самоконтроль, терпимість, широта поглядів; відредагованому процесі самоконтролю [4; 5].

Як наголошують Б. Вульф, В. Гуров, В. Галяпіна та інші автори спільної наукової роботи, міжетнічну толерантність треба сприймати як вид толерантності, що ґрунтується на сприйнятті та прийнятті людиною представників інших етнічних груп, які можуть значною мірою відрізнятися за певними характеристиками від її рідної етнічної спільноти, як комплекс позитивних установок особистості щодо цих груп [14]. На думку Н. Платонової, сформованість у людини міжетнічної толерантності свідчить про її активне, терпиме, нестереотипне й небайдуже ставлення до культури, мови, релігії, звичаїв, зовнішнього вигляду представників інших народів, а тому допускає такі способи поведінки в конфліктах, як компроміс і співробітництво [9].

О. Половежець під міжетнічною толерантністю розуміє інтегральну розвивальну якість особистості в єдності внутрішнього й зовнішнього складових, що визначає позитивне сприйняття людиною іншої культури, інших цивілізаційних поглядів, переконань, ідеалів, а також моральну позицію, установку та готовність до конструктивного діалогу з представниками інших етнічних груп, у тому числі під час вирішення завдань професійної діяльності [10].

Висновки. На підставі врахування поглядів різних науковців зроблено такий висновок: міжетнічна толерантність є інтегративною особистісною якістю, що передбачає вияв людиною шанобливого ставлення до етні-

чних, релігійних, культурних особливостей представників інших етнічних груп, здатність прийняти людей у їх етнокультурній інакшості на засадах гуманізму та загальнолюдських цінностей. Також встановлено, що успішність подальшого розвитку сучасного полікультурного суспільства значною мірою залежить від спроможності його членів до формування відносин на засадах міжетнічної толерантності. Тому сьогодні одним із найважливіших завдань, що постають перед кожним українським навчальним закладом, є формування вихованців як носіїв толерантності у сфері міжетнічних контактів, як особистостей, здатних визнати права інших людей на прояв етнорелігійного менталітету (в поведінці, способі життя, характері, висловлюваннях тощо). В подальшому дослідженні планується визначити структуру міжетнічної толерантності як важливої якості особистості.

Список використаної літератури

1. Аза Л. О. Міжетнічна інтеграція: постановка проблеми в українському контексті : навч. посіб. / Л. О. Аза, В. Б. Євтух, В. П. Трощинський. – Київ : ВПЦ “Київ. ун-т”, 2003. – 58 с.
2. Бимбаева Э. В. Межэтническая толерантность современных студентов (на примере республики Бурятия) : автореф. дис. ... канд. социол. наук : 22.00.04 / Э. В. Бимбаева. – Улан-Уде, 2011. – 24 с.
3. Варенко Т. К. Виховання педагогічної толерантності майбутніх учителів на основі аксіологічного підходу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Т. К. Варенко. – Харків, 2011. – 212 с.
4. Виниченко В. А. Формирование межэтнической толерантности у студентов в процессе профильного обучения / В. А. Виниченко // Вестник Северо-Восточного федерального университета им. М. К. Амосова. – 2009. – Т. 6. – № 3. – С. 76–81.
5. Виниченко В. А. Формирование межэтнической толерантности у будущих специалистов по связям с общественностью : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / В. А. Виниченко. – Иркутск, 2011. – 208 с.
6. Клименко Е. В. Межэтническая толерантность как ресурс социальной коммуникации в поликультурном обществе : автореф. дис. ... канд. культурологии : 24.00.01 / Е. В. Клименко. – Санкт-Петербург, 2009. – 175 с.
7. Кудзиева Н. Ю. Формирование толерантности у субъектов высшего профессионального образования : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Н. Ю. Кудзиева. – Москва, 2003. – 163 с.
8. Мольденгауэр Н. В. Межэтническая толерантность учащихся многонациональной школы : автореф. ... дис. канд. психолог. наук : 19.00.05 / Н. В. Мольденгауэр. – Москва, 2001. – 169 с.
9. Платонова Н. А. Воспитание межэтнической толерантности студентов педколледжа : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Н. А. Платонова. – Барнаул, 2007. – 208 с.
10. Положевец Е. В. Формирование в вузе межэтнической толерантности менеджеров сферы туризма : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Е. В. Положевец. – Москва, 2012. – 237 с.
11. Сичова М. Д. Формування міжетнічної толерантності в українському суспільстві: державно-управлінський аспект : автореф. ... дис. канд. наук з держав. управління : 25.00.01 / М. Д. Сичова. – Київ, 2012. – 20 с.
12. Тишик І. С. До визначення поняття “міжетнічна толерантність” у процесі підготовки майбутніх викладачів / І. С. Тишик // Педагогіка вищої та середньої школи :

зб. наук. праць. – Кривий Ріг : ДВНЗ “Криворізький національний університет”, 2013. – Вип. 37. – С. 177–181.

13. Тодорцева Ю. В. Формування толерантності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ю. В. Тодорцева. – Одеса, 2004. – 190 с.

14. Формирование толерантной личности в полиэтнической образовательной среде : учеб. пособ. / [Б. З. Вульф, В. Н. Галыпина, В. Н. Гуров и др.]; под ред. В. Н. Гурова. – Москва : Дрофа, 2008 – 240 с.

15. Этнопсихологический словарь / под ред. В. Г. Крысько. – Москва : Московский психолого-социальный ин-т, 1999. – 111 с.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2016.

Чирва Я. А. Сущность межэтнической толерантности как научного понятия

В статье термин “толерантность” трактуется как терпимость, способность личности воспринять и принять взгляды, мысли, нормы поведения другого человека, что отличаются от тех, которых придерживается она сама. Выяснено, что межэтническая толерантность является разновидностью толерантности и проявляется в межэтнической коммуникации человека. Обозначено, что этот феномен является предметом научных поисков в области философии, психологии, педагогики и т.д. На основе учета различных точек зрения ученых в контексте исследования межэтническая толерантность понимается как интегративное личностное качество, предусматривающее проявление человеком уважительного отношения к этническим, религиозным, культурным особенностям представителей других этнических групп, способности принять людей в их этнокультурной инаковости на принципах гуманизма и общечеловеческих ценностей.

Ключевые слова: межэтническая толерантность, личность, терпимость, полиэтническое общество.

Chyrva Y. The Essence of Interethnic Tolerance as a Scientific Term

In this article the term “tolerance” is defined as liberality, a person’s ability to perceive and accept the views, thoughts and behaviors of another person, other than those which adheres to himself. It is pointed that interethnic tolerance is a kind of tolerance that is showed up in interethnic human communication. This phenomenon is the subject of scientific research in the field of philosophy, psychology, pedagogy and other sciences.

At the same time, scientists interpret the term of “ethnic tolerance” ambiguously, in particular as a positive attitude towards inter-ethnic cooperation, human willingness to accept socio-cultural differences of other ethnic groups in the processes of interpersonal interaction on the basis of a positive image of other cultures and the preservation of a positive perception of the people’s culture; as an integrative quality of a person’s identity based on positive ethnic identity, displaying in respect to other ethnic groups, interaction with which determines the principles of culture of international dialogue; as a kind of tolerance, based on the perception and acceptance of the person the representatives of other ethnic groups, which may differ greatly according to specific characteristics of its ethnic community, as a set of positive personality attitudes towards to these groups.

On the basis of the account of different scientific points of view in the context of research interethnic tolerance is understood as an integrative personal quality, displaying itself in a person’s respect to ethnic, religious and cultural specificities of the person as a representative of another ethnic group, the ability to accept other person in his ethnic and cultural otherness on principles of humanism and universal values.

Key words: inter-ethnic tolerance, identity, tolerance, liberality, multi-ethnic society.